

Försvarsutskottets betänkande

1982/83:7

om översyn av vapenfrilagen

I motion 1982/83:913 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om en utvärdering och översyn av vapenfrilagen. Enligt motionärerna är det dags för en utvärdering och bedömning av den nuvarande vapenfrilagens effekter. De åberopar att det har framförts kritik som särskilt gällt prövningsförfarandet.

I motion 1982/83:1792 av Kerstin Ekman m. fl. (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av vapenfrilagen i enlighet med vad i motionen anförs. Motionärerna anser att prövningsförfarandet i sin nuvarande form bör avskaffas och ersättas av ett system som bygger på den sökandes egen förklaring.

Utskottet

År 1978 beslutade riksdagen om en genomgripande förändring av vapenfrilagen (prop. 1977/78:159, FöU 28, rskr 371). Bl. a. vidgades möjligheterna att placera de vapenfria till utbildning och tjänstgöring. Med den nya lagstiftningen följde också en förenkling av prövningsförfarandet.

Under innevarande riksmöte har riksdagen tagit ställning till motion 1981/82:1727 (fp) om översyn av vapenfrilagen. Motionen gällde bl. a. prövningsförfarandet. I betänkande FöU 1982/83:3 anförde utskottet om detta:

Det nuvarande prövningsförfarandet godtogs av riksdagen år 1978 under stor enighet. Förfarandet förenklades då enligt utskottets mening (FöU 1977/78:28 s. 22) "så långt detta är möjligt utan att man avstår från ett underlag för vapenfrinämndens prövning". Utskottet vidhåller denna uppfattning. Sådana ändringar som motionärerna föreslår bör inte genomföras. Motionen bör avslås i denna del.

På förslag av utskottet avslog riksdagen i december 1982 motion 1981/82:1727. Det system för ansökan och prövning som hade föreslagits i den motionen återkommer som förslag i motion 1982/83:1792. Utskottet vidhåller sin uppfattning om prövningsförfarandet och anser att det inte finns tillräckliga skäl för att riksdagen skall begära en översyn av vapenfrilagen av det slag som föreslås i motionerna 913 och 1792. Motionerna bör avslås.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:913 och 1982/83:1792.

Stockholm den 15 februari 1983

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Åke Gustavsson (s), Göthe Knutson (m), Evert Hedberg (s), Karl-Erik Svartberg (s), Olle Aulin (m), Mats Olsson (s), Anita Bråkenhielm (m), Iréne Vestlund (s), Anders Svärd (c), Barbro Evermo (s) och Kerstin Ekman (fp).

Reservation

Kerstin Ekman (fp) anser

dels att utskottets anförande bort ha följande lydelse:

Det nuvarande prövningsförfarandet godtogs av riksdagen år 1978 efter förslag i proposition 1977/78:159. Propositionen syftade till en betydande liberalisering jämfört med vapenfriutredningens majoritetsförslag.

I propositionen beskrevs det framtida systemet. Enligt detta slopades utredningssamtal av det slag som fanns tidigare. Ansökan om vapenfri tjänst skulle fortfarande vara skriftlig och innehålla de skäl som sökanden ville åberopa samt hans önskemål om slag av tjänstgöring. Intyg och andra handlingar som den sökande önskade åberopa skulle bifogas ansökningen.

När vapenfrinämnden fått in en sådan ansökan avsågs att den sökande skulle kallas till obligatoriskt samtal med en särskild utredningsman. Utredningsmannen borde därvid klargöra innebörden av vapenfrilagens förutsättningar för vapenfri tjänst. Den sökande borde vidare få information om den vapenfria tjänsten samt om konsekvenser av hans ställningstagande, bl. a. om tjänstgöringstidens längd och skyldigheten att fullgöra verksamhet inom totalförsvaret. Genom samtalet borde också klargöras hur lämplig och intresserad den sökande är för olika alternativ av vapenfri tjänst. Vidare borde den sökande ges möjlighet att redogöra för skälen till att han inte vill bruka vapen.

Efter detta samtal borde enligt propositionen den sökande ges en viss obligatorisk betänketid. Om han efter betänketiden stod kvar vid sin uppfattning, borde han skriftligen bekräfta att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med hans allvarliga personliga övertygelse att han inte skulle komma att fullgöra värnplikten. Han borde också bekräfta att han är villig att

fullgöra vapenfri tjänst och om möjligt förete intyg från person som kan antas ha god kännedom om den sökandes förhållanden.

Grundtanken i regeringsförslaget var att man skall "utgå från att ansökan är allvarligt menad. En sökande som på nyss angivet sätt bekräftat sin ansökan bör därför beviljas vapenfri tjänst såvida inte påtagliga skäl talar mot detta." Propositionen nämnde två sådana skäl – att det är fråga om uppenbara massansökningar och att det av omständigheterna klart framgår att vad sökanden egentligen eftersträvar är anstånd med militärtjänstgöringen.

Det i propositionen beskrivna prövningsförfarandet innebar att den enskildes bevisbörda för styrkande av den övertygelse han hävdar "inte behöver vara tung". Ett prövningsförfarande enligt denna modell innebar att man tror på den enskilde och att huvudvikten läggs vid att ge honom information innan han slutligt bekräftar sin ansökan.

Nu efteråt kan konstateras att i verkligheten genomfördes inte den modell som fanns beskriven i propositionen. Avvikelsen ligger i att utredningsmannen tillstyrker eller avstyrker den sökandes ansökan innan den överlämnas till vapenfrinämnden för prövning. Propositionen beskrev – med de ord som återgivits ovan – hur informationen skulle gå till och vilken roll utredningsmannen skulle ha. Det var en detaljerad beskrivning men där fanns inte något om att utredningsmannen skulle tillstyrka eller avstyrka. Genom att ha kvar detta moment från det gamla prövningsförfarandet hade man i praktiken inte genomfört den liberalisering som var avsedd i propositionen. Visserligen har praxis, i fråga om nämndens beslut, blivit liberalare efter den nya lagens införande, men prövningsförfarandet som sådant är fortfarande i stort sett det gamla och inte det som angavs i propositionen.

Mot denna bakgrund måste slutsatsen bli att intentionerna bakom riksdagens beslut inte har fullföljts.

Skälen mot prövningsförfaranden över huvud taget utvecklades i en reservation till vapenfriutredningen av Birger Möller (fp). Ett prövningsförfarande är knappast förenligt med principen att ingen får mot sin allvarliga personliga övertygelse tvingas göra tjänst inom det militära försvaret.

Att avskaffa det nuvarande prövningsförfarandet i enlighet med vad som anges i motion 1982/83:1792 innebär inte att alla spärrar mot vapenfri tjänst är borta. Fortfarande skulle krävas ett aktivt ställningstagande för vapenfri tjänst, ett obligatoriskt informationssamtal om lagens krav och tjänstgöringsalternativen, ett intyg som bekräftar ärligheten i vederbörandes inställning och skriftlig förklaring med specificerade krav om att lagens villkor är uppfyllda. Det krävs också enligt motionen villighet hos den som söker vapenfri tjänst att åta sig den tjänstgöringstid som gäller för sådan tjänst.

Alla hittills använda prövningsförfaranden har inneburit skönsmässiga avgöranden med en stor mängd marginalfall. Felaktiga beslut fattas därför, vilket framgår av att personer som har vägrats vapenfri tjänst själva efteråt

visat sin övertygelse genom att vägra värnplikt och därmed dömts till fängelse.

Mot denna bakgrund finner utskottet att regeringen bör låta göra en översyn av förfarandet för prövning av ansökningar om vapenfri tjänst med den inriktning som framgår av motion 1982/83:1792. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:913 och 1982/83:1792 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om en översyn av förfarandet för prövning av ansökningar om vapenfri tjänst.